

תבוסתה הצבאית של 'המדינה האסלאמית' ומשמעויותיה

יורם שוייצר

בחודשים האחרונים של שנת 2017 נהרגו למעלה מ-600 בני אדם בשני פיגועי טרור שבוצעו במצרים ובסומליה בידי שני ארגונים מקרב בעלי הברית של 'המדינה האסלאמית' ושל אל-קאעדה.¹ מספר הנפגעים העצום שגרמו שתי ההתקפות הללו מראה כי למרות הצהרות שמושמעות בדבר התבוסות של 'המדינה האסלאמית' ושל אל-קאעדה, המערכה נגד הטרור של פעילי הסלפייה-ג'האדייה נותרה חיונית ורחוקה מסיום.

בשלהי 2017 נראה כי המערכה לפירוקה של 'המדינה האסלאמית' כישות פוליטית בעלת משילות אזורית ואחידות שלטונית בחלקים מעיראק ומסוריה הגיעה לשלב מתקדם מאוד. הפעולות הצבאיות של הקואליציה הבינלאומית המונה למעלה מ-60 מדינות מחד גיסא, ושל כוחות הצייר שעימו נמנות רוסיה, איראן, סוריה וחזבאללה מאידך גיסא, שמו לאל את תוכניתו של אבו בכר אל-בגדאדי להקים ולבסס מדינה אסלאמית בלבאנט. ואומנם, מגמת היחלשותה של 'המדינה האסלאמית' החלה להסתמן כבר בשנת 2016, כאשר תבוסות צבאיות שהיא נחלה הביאו לאובדן שליטתה ומשילותה בערים ובמחוזות מרכזיים שעליהם השתלטה בראשית דרכה בעיראק, בסוריה ובלוב. בפברואר 2016 נכבשה בעיראק העיר רמאדי,² לאחר מכן, ביוני 2016 נכבשה פלוג'ה במערב המדינה.³ בלוב איבדה 'המדינה האסלאמית' בדצמבר 2016 את אחיזתה בסירת - המעוז האחרון שבו שלטה.⁴ רצף הניצחונות של הקואליציה נמשך בשנת 2017 כאשר 'המדינה האסלאמית' איבדה לאחר לחימה ממושכת את העיר מוסול, ששימשה מאוז מרכזי בעיראק: בינואר 2017 שוחרר חלקה המזרחי של העיר⁵ וביוני שוחרר חלקה המערבי.⁶ בנובמבר 2017, עם השלמת כיבוש העיר ראוונה הסמוכה לגבול הסורי, הוכרז על שחרורה המלא של עיראק מידי 'המדינה האסלאמית'.⁷

גם בסוריה ספגה 'המדינה האסלאמית' מפלות צבאיות, שם איבדה השנה את רוב מאחזיה: במאי 2017 שוחררו העיר טבקה והסכר הסמוך לה,⁸ באוקטובר שוחררה א-רק, בירת 'המדינה האסלאמית' בסוריה, שממנה נוהלה פעילות הטרור הבינלאומי שלה,⁹ ובנובמבר שוחררה דיר א-זור.¹⁰ באמצעות הישגים אלו מומשה המטרה של פירוק 'המדינה האסלאמית' כישות חדשה ונבדלת בלבנט, שאותה יצרה בבחינת יש מאין בעקבות אירועי 'האביב הערבי'. הבסיס הטריטוריאלי הזה נועד בראייתה של הנהגת 'המדינה האסלאמית' להוכיח לנתיניה ולתומכיה את היתכנות מימושו של חזון הח'ליפות, שעל הקמתה המחודשת הוכרז עם הכתרתו של אל-בגדאדי כח'ליף ביוני 2014.¹¹

התבוסות הצבאיות המתמשכות יצרו פער בין המציאות הקשה לבין היומרה להגשים את חזון הח'ליפות. הן חייבו את השהיית מימושו הקרוב של החזון ואת החלפתו בהבטחה להתממשות בעתיד, תוך הדגשת החובה לדבוק בג'האד צבאי כדרך היחידה להשגתו. לשם כך מקפידים דוברי 'המדינה האסלאמית' להציג את תבוסותיה הצבאיות כנסיגה טקטית וזמנית בלבד, ושופרות התעמולה שלה ממשיכים לקרוא לאנשיה ולתומכיה להתמיד במאבק ההיסטורי ולבצע פעולות טרור בערי אויביהם.¹² לנוכח זאת, על אף המפלות של 'המדינה האסלאמית' בשדות הקרב בעיראק ובסוריה, נמשכת ביתר שאת פעילותם של בעלי בריתה, אשר צורפו לשורותיה בסדרת איחודים שבוצעו בימים שבהם הייתה בשיאה. פעילות משותפת זו הולידה בשנה הנסקרת מספר רב של פיגועים ברחבי העולם, תוך כדי פגיעה ביריבים ובאזרחים המקומיים ששימשו מגן אנושי.

ואומנם, במזרח התיכון ניכרת פעילותם של תומכי 'המדינה האסלאמית' במדינות שונות וביניהן מצרים,¹³ בעיקר במחוז סיני,¹⁴ תימן¹⁵ ואפילו איראן.¹⁶ בדרום אסיה פעלו בעלי בריתה של 'המדינה האסלאמית' בעיקר באפגניסטן,¹⁷ ובדרום מזרח אסיה באינדונזיה¹⁸ ובפיליפינים,¹⁹ והם אף איימו לפעול בסין.²⁰ באפריקה פעל בשנה זו בעיקר ארגון בוקו חראם – אחד השותפים המרכזיים של 'המדינה האסלאמית' ביבשת,²¹ אשר הפך במארכ 2015 לנציגה במערב אפריקה.²² נוסף לאלו, מדינות המערב מהוות במוצהר ובמכוון יעד מרכזי לפעילות הטרור של 'המדינה האסלאמית' ותומכיה. מגמה זו הואצה במקביל לדעיכת עוצמתה של 'המדינה האסלאמית' במאחזיה הטריטוריאליים. במסגרת זו בוצעו במהלך 2017 פיגועים בצרפת,²³ בבריטניה,²⁴ בספרד,²⁵ בשבדיה,²⁶ בפינלנד²⁷ ובארצות הברית,²⁸ ואירע ניסיון לבצע שני פיגועי טרור משולבים ורבי-נפגעים באוסטרליה.²⁹

פעילות הטרור של 'המדינה האסלאמית' ותומכיה במדינות המערב מבוצעת במספר אופנים: הראשון – מפקדת פיגועי חו"ל של הארגון יוזמת ומתכננת פעולות, ואף מפקחת על ביצוען מראשיתן ועד מימושן. השני – פעילים של הארגון מפעילים מרחוק מתנדבים מחו"ל, הפועלים בהתייעצות עימם אך מבצעים את ההתקפות בכוחות עצמם. השלישי – אוהדי 'המדינה האסלאמית' ותומכיה מבצעים התקפות בהשראתה, אך ביוזמתם וללא קשר ישיר עם המפקדה.

דפוסי הפעולה של הפיגועים הישירים והעקיפים שנוקפים לזכותה של 'המדינה האסלאמית' כללו פיגועי התאבדות, ירי בנשק קל, דקירות ודריסות. במהלך 2017 בלט בעיקר השימוש בדריסות ככלי קטלני במיוחד, תוך שימוש בכלי רכב מסוגים ובגדלים שונים. לעיתים שולבו הדריסות בתקיפות בסכינים ולעיתים אף בירי. פעולות אלה בוצעו על ידי פעילים יחידים או על ידי תאי טרור, שפעלו בעיקר בהשראת 'המדינה האסלאמית', ובהן נרשמו עשרות הרוגים ופצועים במדינות המערב.³⁰ הפיגועים שהתרחשו במדינות המערב נועדו להרתיע, לנקום ולהוכיח לאזרחי המערב כי למרות תבוסותיה הצבאיות ואובדן שליטתה של 'המדינה האסלאמית' בשטחים במזרח התיכון, היא מתכננת להמשיך להיות יריבה פעילה, עיקשת ובלתי ניתנת להכנעה, וכי אין בכוונתה להפסיק לנסות להטיל אימה וטרור.

נסיגת 'המדינה האסלאמית' והשלכותיה

המשך פעילות טרור מטעם 'המדינה האסלאמית' או בשמה

רמת פעילות הטרור שהתרחשה השנה ברחבי העולם צפויה להימשך וייתכן שאף תגבר, זאת בשל התגבורת של לוחמים שפעלו עד לאחרונה בסוריה ובעיראק. מגמה זו עלולה להתרחש לנוכח היווצרותו של מאגר רחב היקף של פעילי טרור מנוסים, אשר חלקם לחמו בשורות 'המדינה האסלאמית' בעיקר במזרח התיכון. פעילים אלה צברו ניסיון קרבי, התקשחו במהלך לחימתם, ספגו ואימצו את ערכיה של 'המדינה האסלאמית', הפנימו את דפוסי הפעולה שלה ואת תפיסת עולמה, ועתה נפלטו משטחי הח'ליפות האבודה אל עבר אזורים שונים ברחבי העולם, כשחלקם טעונים במוטיבציה להמשיך לפעול בשמה ולבצע פעולות נקם על שעוללו לה אויביה. חלקם שומרים על קשר עם מפקדי הארגון ששרדו ועם חבריהם לנשק, חלקם עלולים להצטרף לשורות ארגונים שותפים קיימים, חלקם עלולים לנסות ליצור ארגונים או רשתות טרור אד הוק וחלקם עלולים לפעול כיחידים על סמך הידע המקצועי שצברו. לאלה מצטרפים עשרות רבות של תושבים מקומיים, מוסלמים או מתאסלמים, החיים במערב ומקבלים השראה מתעמולת 'המדינה האסלאמית' ונרתמים לבצע פעילות טרור בשמה.

התחזקות אל-קאעדה ובעלי בריתו בחסות המערכה נגד 'המדינה האסלאמית'

בעוד 'המדינה האסלאמית', שכבשה את הכותרות והעסיקה את תשומת לבו של ממשל ארצות הברית בארבע השנים האחרונות, מציבה את איום הטרור הרציני והחמור ביותר כיום, אל-קאעדה בנה עצמו בשקט מחדש וארגן את משאביו על מנת להחיות את המלחמה נגד ארצות הברית, שהוכרזה לפני כעשרים שנה על ידי מייסדו ומנהיגו אוסמה בן-לאדן.³¹ כך, אחת התוצאות של המערכה העולמית נגד 'המדינה האסלאמית' ב-2017 הייתה דווקא התחזקות מערכת הבריתות של אל-קאעדה, בחסות הסטת תשומת הלב והשקעת המשאבים של הקואליציה הבינלאומית נגד הטרור, בעיקר בלחימה ב'מדינה האסלאמית' ובשותפיה.

בתקופה שהארגון נאלץ להתמודד עם קריאת התיגר של 'המדינה האסלאמית' על הנהגת מחנה הסלפייה-ג'האדייה בלט השנה חמזה בן-לאדן, בנו של המנהיג המיתולוגי שחוסל במאי 2011, בהופעותיו המוקלטות לצידו של ד"ר אימן א-זואהירי. התייצבותו של חמזה לצידו של א-זואהירי העידה על מאמצי אל-קאעדה לטפח ולרענן את שורות ההנהגה באמצעות דמות בעלת ערך סמלי, וכך למשוך לשורות הארגון מתגייסים ותומכים חדשים. השניים פרסמו מספר הצהרות, שבהן הצביעו על כיווני הפעולה העתידיים של הארגון ושותפיו. הם עודדו את המשך פעילות הטרור נגד ארצות הברית, קראו לאנשיהם לבצע פיגועי יחידים באירופה ואיימו לפגוע בכל מי שתוקף את המוסלמים בזירות הלחימה השונות. בין האויבים שצינו כיעדים לפגיעה נכללו מדינות מערביות וביניהן ארצות הברית ומדינות מערב אירופה, ובנוסף ישראל, רוסיה, סין ואוסטרליה, וכן ערב הסעודית, כווית, עיראק, מצרים ואפגניסטן.³²

בסוריה ממשיך אל-קאעדה בפעילותו באמצעות קשרי הדוקים עם היאת תחריר א-שאם, ארגון האופוזיציה הסלפי-ג'האדיסטי החזק במדינה, ועם ובעלי בריתו.³³ למרות הכרזת מנהיגי הארגון הסורי על התנתקותו הרשמית של היאת תחריר א-שאם מאל-קאעדה – הכרזה שלווה בשינוי שמו מג'בהת א-נוצרה להיאת תחריר א-שאם – נותרו הקשרים בין הארגונים הדוקים. הכרזת ההפרדות חשפה למעשה מחלוקות וחילוקי דעות בין הנהגות הארגונים, כאשר רוב אנשי הדת הבכירים שמלווים אותם ומעניקים להם לגיטימציה הלכתית קראו להמשך הברית בין הארגונים.³⁴ נראה אם כן כי הזיקה ההדוקה בין אל-קאעדה לבין הארגון הסורי השולט כיום באידליב, נחשב לחזק מבין ארגוני האופוזיציה האסלאמיסטית בסוריה, מהווה עדיין רכיב חשוב בבסיס כוחה של מערכת הבריתות שמשמר אל-קאעדה ברחבי העולם.

ארגון אל-קאעדה עצמו ממשיך להיות פעיל באפגניסטן ובפקיסטן תחת הנהגתו של אימן א-זואהירי, ואנשיו משתתפים בלחימה המתנהלת ביניהם לבין השלטונות

וכוחות הביטחון בשתי מדינות אלה, לצד ארגוני הטאליבאן המקומיים ורשת חקאני. אל-קאעדה ושותפיו ממשיכים לפעול במדינות נוספות במזרח התיכון. בתימן, למשל, מתבססת פעילותו של ארגון אל-קאעדה בחיג'אז, הנחשב למקורב ולמסוכן ביותר לאל-קאעדה מקרב כלל בעלי בריתו. על אף שנסוג מחלק מהערים שכבש בתימן בשנים האחרונות, נותר ארגון זה מעורה היטב בקרב האוכלוסייה המקומית והוא זוכה לתמיכה ניכרת במדינה זו, המושגת בעיקר משום שהוא מנצל את מלחמת האזרחים בין המשטר הנוכחי בתמיכת ערב הסעודית לבין המורדים החות'ים לחיזוק מעמדו בקרב התושבים המקומיים.³⁵

גם במזרח אפריקה ובמערב אפריקה מתקיימת פעילות טרור נרחבת של שותפי אל-קאעדה: במזרח אפריקה פעיל ארגון א-שבאב הסומלי, שאנשיו ביצעו במהלך 2017 התקפות טרור וגרילה רבות נפגעים, ובכלל זה עשרות פיגועי התאבדות.³⁶ במערב אפריקה, בעיקר במאלי ובבורקינה פאסו, פעילים ארגונים המשתייכים לברית עם אל-קאעדה במגרב האסלאמי A.Q.I.M., ובהם אל-מוראביטון ו'קבוצת התמיכה באסלאם ובמוסלמים' (JNIM – Jama'a Nusrat ul-Islam wa al-Muslimin). לאל-קאעדה סניף נוסף בתת-היבשת ההודית – A.Q.I.S – הממשיך לגייס פעילים ולבצע פעילות.

המאגר הרחב של לוחמים שיעים רדיקלים, בוגרי הלחימה בסוריה ובעיראק על רקע התגברות הלחימה בעיראק ובסוריה בשנים האחרונות וגיוסם של אלפי מתנדבים שיעים בעיראק ובסוריה, בהנהגת משמרות המהפכה האיראניים ובשותפות הדוקה עם חזבאללה, נוצר במדינות אלה מאגר גדול של לוחמים זרים שהגיעו מאפגניסטן, מפקיסטן ומארצות במפרץ. מאגר זה מונה על פי הערכות שונות כמה עשרות אלפים, ולפי אומדנים שונים המספר נע בין 20 ל-40 אלף איש.³⁷ אלה נותרו כעת בזירות הלחימה בעיראק ובעיקר בסוריה, וחלקם התיישבו שם וממשיכים להילחם בקרבות שעדיין מתנהלים בסוריה.

שאלת עתידם ופיזורם בעתיד של לוחמים אלו עלולה ליצור אתגר ביטחוני ודמוגרפי בעיקר בסוריה, ובמיוחד בשל נוכחותם בקרב אוכלוסיות סוניות מובהקות, הרואות בנוכחות הלוחמים הזרים ובעיקר אלה הנמנים עם הזרם השיעי גורם עוין שיש להילחם בו. נוכחותם עלולה להוביל לתמיכה של האוכלוסייה הסונית בקבוצות ג'האדיסטיות סוניות מיליטנטיות, שיציעו להם הגנה מפני השיעים במקרה של עימותים על רקע עדתי. הלוחמים השיעים עלולים גם לשמש עתודות כוח לוחם למימוש שאיפותיה של איראן להרחבת השפעתה במזרח התיכון.

דעיכת פעילותה של הקואליציה הבינלאומית ונסיגת ארצות הברית מהנהגת המערכה נגד הטרור העולמי

המשימה הצבאית למנוע מ'המדינה האסלאמית' להתארגן מחדש ולשוב ולבסס את כוחה באזורים בעלי משילות נמוכה נותרה בעינה. כך גם הצורך להמשיך לפעול נגד אל-קאעדה ושותפיו. חלק ניכר מהסיבות שהובילו לצמיחתם של ארגונים אלה ולהישרדותם נותר בעינו – חולשת משטרים ואי-לגיטימיות למנהיגים, השסע הסוני-שיעי, כלכלות חלשות, שחיתות שלטונית, חוסר שיתוף של כלל החברה והעדויות השונות בניהול המדינה, וכן חוסר הזדמנויות כלכליות לצעירים. נסיבות אלו עלולות לסייע לגורמי הסלפייה-ג'האדיה למשוך לצידם צעירים כדי לנסות לחדש את השתלטותם על שטחים, ולהקים בהם אמירויות תחת שלטון השריעה על פי פרשנותם הקיצונית. לצד המשך המיקוד במישור הצבאי, ברור כי עיקר המערכה שאחרי המערכה נגד 'המדינה האסלאמית' כרוך בפעילות דיפלומטית, כלכלית והומניטרית נרחבת, במטרה לשקם את האזורים שנהרסו כתוצאה משלטון דאע"ש ומהמערכה לסילוקו. כמו כן, נדרשת השקעה אדירה בשיקום ובטיפול באוכלוסייה המתגוררת באזורים אלה, העלולה בהיעדרה ליפול כטרף קל בידי גורמי טרור קיצוניים. למרות זאת, במערב רווחת התחושה כי המערכה הצבאית העיקרית נגד 'המדינה האסלאמית' במזרח התיכון נמצאת לקראת סיום, משום שזו נמצאת במצב קריסה ולכן האיום הצבאי הנשקף ממנה חלף. ניכר כי חברות הקואליציה המערבית שנלחמו לצידה של ארצות הברית באפגניסטן, בעיראק ובסוריה עייפו מהמסע הארוך וכבד הדמים, והן לא יחמיצו ההזדמנות לסיים את מעורבותן הצבאית במלחמות מסוג זה.

יתר על כן, נראה כי לאופיו ולסגנון מנהיגותו של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ, העומד בראש הקואליציה הזו, יהיה משקל מכריע באשר למידת נכונותן של חברות הקואליציה לקבל את המשך מנהיגותה של ארצות הברית. כידוע, ניהולה של קואליציה רבת-לאומים כזו ושמירה על ליכודה, ויצירת שיתופי פעולה מבצעיים ולוגיסטיים משותפים תוך יישוב סתירות פנימיות וניגודי אינטרסים בין חברותיה היו מהמשימות המורכבות והמסובכות שקיבלה על עצמה ארצות הברית, אשר הנהיגה אותה. אולם, סגנון התנהלותו וכן מדיניותו הבדלנית של הנשיא האמריקאי תחת הכותרת 'אמריקה תחילה' מגבירים את חוסר האמון בארצות הברית. ראשית, הצהרותיו של הנשיא דונלד טראמפ על שינויים במדיניות החוץ האמריקאית – הקיצוץ הנרחב בתקציב סיוע החוץ בכלל ובמשאבים המוקצים לפעילות משרד החוץ האמריקאי בפרט – עלולים להוות מכשלה ברורה למערכה ה"רכה" נגד מחוללי הטרור. מהלכים בכיוון זה יקשו את

האפשרות לסייע למדינות ולאזרחים שסבלו מידי 'המדינה האסלאמית' להתאושש מהמכות שספגו ממנה.

בנוסף, מאז היבחרו פועל הנשיא טראמפ לנסיגת ארצות הברית מהתחייבויותיה הקודמות, הביטחוניות והאחרות, כלפי אירופה ונאט"ו, גם בתחומים שאינם קשורים ישירות לביטחון, דוגמת הסכם פריז. גם מדיניותו הפייסנית של טראמפ כלפי רוסיה, תוך הבעת תמיכה בנשיאה ולדימיר פוטין המטיל את צילו על אירופה והזהדות עימו, וכן התבטאויותיו העולבות של טראמפ כלפי מנהיגי אירופה, אוסטרליה וקנדה – יצרו במערב בכלל ובאירופה בפרט תחושה כי בעלות הברית המערביות של ארצות הברית הופקרו, וכי מנהיגותה הבינלאומית של ארצות הברית אינה קיימת עוד. על רקע זה, כפי הנראה, תתפורר הקואליציה הבינלאומית שהתאגדה כדי להביס את 'המדינה האסלאמית'

ישראל לנוכח תבוסת 'המדינה האסלאמית' בלבאנט

בסולם האיומים הביטחוניים שישראל ניצבת בפניהם, פעילות 'המדינה האסלאמית' לא נתפסה עד כה כאתגר המרכזי. אף על פי כן, ישראל נערכה באופן יסודי לקראת האפשרות כי האיום הנשקף מ'המדינה האסלאמית' ותומכיה לאינטרסים שלה יתגבר. כך נקטה ישראל צעדים המתאימים לסיכול פעילות מצד תומכי 'המדינה האסלאמית' בתחומה ועצרה, גם בשנה החולפת, כמה עשרות פעילים מקומיים שביקשו להצטרף לשורותיה או לפעול בשמה. ישראל גם חיזקה את גבולותיה מול זירות שבהן הייתה 'המדינה האסלאמית' פעילה, בעיקר בגבול הדרומי עם מצרים ובגבול הצפוני עם סוריה, וכן נערכה לאפשרות של זליגה של טרור סלפי-ג'האדיסטי מירדן ומלבנון לשטחה. בנוסף, בשנה וחצי האחרונות השקיעה ישראל מאמצים מודיעיניים ומבצעיים רבים כדי לסייע לבעלות בריתה המערביות בסיכול הטרור בשטחן, ואף שיתפה פעולה באורח הדוק עם מצרים וירדן בלחימתן בגורמים הסלפיים-ג'האדיסטיים. בזכות קרבתה של ישראל למוקדי פעילותה של 'המדינה האסלאמית' במדינות הסמוכות לה הייתה לה תרומה ניכרת לסיכול פיגועי טרור במערב.

תבוסתיה של 'המדינה האסלאמית' בסוריה לא חיסלו לחלוטין את האיום הנשקף לישראל משטחה של מדינה זו, וישנם עדיין כוחות העלולים לנסות ולפגוע בישראל דווקא עתה, כאשר המערכה נגד בשאר אל-אסד נחלשת. בסוריה שוהים גורמי סלפייה-ג'האדיה המזוהים עם אל-קאעדה, שעלולים גם הם לנסות לפעול בעתיד נגד ישראל. שותפיה של 'המדינה האסלאמית' במצרים, בעיקר במחוז סיני, הממשיכים להיות יריבים מובהקים לישראל, הצהירו על כוונתם לפגוע בה וכבר שיגרו השנה רקטות

לעבר אילת. כוחות אלה ממשיכים להוכיח יכולת מבצעית גבוהה בלחימתם בצבא המצרי, והם ימשיכו להוות אתגר ביטחוני המשותף למצרים ולישראל גם בעתיד. גם בירדן קיימת תשתית חזקה, חלקה גלוי ופעיל וחלקה סמוי, וגם שם האיום הביטחוני ממשיך להוות אתגר משותף לירדן ולישראל.

בנוסף לאתגרים אלו, נראה כי התגברות האיום הביטחוני על יעדים ישראליים ויהודיים נמצא דווקא בשתי זירות אחרות: הבינלאומית והאזורית. בשל מגמת התגברות הטרור הבינלאומי במערב מטעם 'המדינה האסלאמית' ובשמה, יעדים ישראליים ויהודיים עלולים להפוך מטרה לפגיעה מצד כלל הגורמים המזוהים עם הסלפייה-ג'האדיה. מעבר ליעדים ממלכתיים רשמיים הזוכים לאבטחה ישראלית ממוסדת, מרבית היעדים האזרחיים אינם זוכים להגנה מיוחדת, ובשל כך עלולים להיות פגיעים. ובזירה האזורית, האיום המרכזי הנובע ישירות מהחלשת 'המדינה האסלאמית' הוא זה הנשקף מאיראן, מחזבאללה ומהכוחות השיעיים שהגיעו לאזור, ונותרו בו ככלי שרת בידי השאיפות האיראניות להתבסס במזרח התיכון ולהיערך לפגיעה בישראל. החשש הישראלי העיקרי הוא מפני פתיחת חזית שנייה נגדה בסוריה, בהנהגת משמרות המהפכה ובמעורבות פעילה של חזבאללה. חלק מהאיום נובע מביסוס תשתית טרור במובנו הרחב של המושג, קרי, תשתית צבאית לפיתוח רקטות וליצירת בסיסים להעברת אמצעי לחימה מתוחכמים לידי חזבאללה, ואולי אף לכוחות המורכבים מהלוחמים השיעים הזרים. בשלב זה עדיין לא ברור כיצד תתבסס הפסקת האש בסוריה וכמה מהכוחות הזרים השיעיים, ובכלל זה גם כוחות משמרות המהפכה וחזבאללה, יישארו בסוריה. אולם, מדובר בהחלט באתגר הביטחוני המרכזי שהותיר סילוקם של כוחות 'המדינה האסלאמית' מסוריה.

לחימה בסוריה בין ישראל לבין מיליציות שיעיות המורכבות מלוחמים זרים אפגנים, פקיסטנים, בהריינים ואחרים שיתחככו עם כוחות צה"ל כשהם חמושים בנשק איראני – אם תתפתח – עלולה להציב בפני ישראל אתגר חדש, שבמסגרתו היא תתעמת ישירות עם אזרחי מדינות מוסלמיות רחוקות שעמן לא התנגשה בעבר.

סיכום

תבוסותיה של 'המדינה האסלאמית', אשר חוללה בשנות קיומה הקצרות כישות אוטונומית במזרח התיכון הרס והרג בממדים רחבים, מהוות בשורה טובה לסיכום שנת 2017. עם זאת, ישנם גורמים שונים העלולים להבטיח כי המלאכה להכרעתה המלאה טרם הסתיימה. מיפוי האיומים שנותרו מעיד כי יש להמשיך במלחמה נגד 'המדינה האסלאמית' ושותפיה ברחבי העולם ולרדוף, לעצור ואולי אף להרוג את לוחמיה

הנותרים. הממד החשוב לא פחות הוא שיקום ההריסות שהותירה אחריה והשיקום הנפשי של האזרחים שסבלו תחת שלטונה, כדי שיוכלו לחזור לחיי שגרה ולא יוסיפו להיות טרף לניסיונותיה לבסס מחדש את משילותה באזורים מועדים וחסרי משילות. תנאי היסוד שהובילו לצמיחתה של 'המדינה האסלאמית' עודם שרירים וקיימים במדינות רבות. כדי למנוע את ניצולם בידי כוחות קיצוניים להרחבת מעגל האלימות והטרור, יש הכרח לטפל בהם באמצעות קואליציה בינלאומית רחבה, אולם זו אינה נראית באופק. הדבר נכון בעיקר כיום, כאשר נשיא ארצות הברית, שהייתה הכוח העיקרי שפעל לאיחוד ולהתמודדות משותפת עם האתגר, דוגל במדיניות בדלנית ומדיר את מעורבותה של ארצו מסיוע ומשיקום האזורים המועדים להתפשטות הטרור. הגברת מעורבותה של איראן בשורה של מדינות מזרח-תיכוניות וביניהן סוריה, לבנון, עיראק ותימן, וכן כוונתה להגביר את מעורבותה באזור בכלל ובדגש על סיועה לכוחות העוינים את ישראל, עלולות להצביע על כך שסכנת הטרור המכוון נגד ישראל לא חלפה עם הבסת 'המדינה האסלאמית', אלא להיפך. בלימת התפשטותם של איראן ושלוחיה במזרח התיכון ובמפרץ הפרסי היא עניין המשותף לישראל ולמדינות המפרץ, והוא עלול להחלט להגיע גם לפתחה של ארצות הברית, כך לפחות על פי הצהרות נשיא ארצות הברית כי יפעל לבלימת התפשטותה של ההגמוניה האיראנית. אם כך יקרה, בין אם ביוזמת ארצות הברית או בשל פעילות איראן, הטרור השיעי עלול גם הוא לעמוד במרכז המערכה הבאה נגד הטרור, לצד המשך ההתמודדות הצפויה עם הטרור הסוני הסלפי-ג'האדיסטי.

הערות

- 1 רועי קייס, "20 דקות של טרור: 'מי ששרד קיבל כדור בראש, אנשים ניסו לקפוץ מחלונות'", אתר Ynet, 25 בנובמבר 2017, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5047630,00.html>
Jason Burke, "Mogadishu bombing: al-Shabaab behind deadly blast, officials say," *The Guardian*, October 16, 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/oct/16/mogadishu-bombing-al-shabaab-behind-deadly-blast-officials-say>
- 2 Stephen Kalin and Ahmed Rasheed, "Iraq's Troubled Finances Slow Efforts to Rebuild Ramadi," Reuters, February 9, 2016. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-ramadi/iraqs-troubled-finances-slow-efforts-to-rebuild-ramadi-idUSKCN0VI0OU>
- 3 Robert Fisk, "Fallujah, the 'resistance' city, is liberated yet again – for the fourth time in a decade," *Independent*, June 26, 2016, <https://www.independent.co.uk/voices/fallujah-the-resistance-city-is-liberated-yet-again-for-the-fourth-time-in-a-decade-a7104321.html>
- 4 Thomas Joscelyn, "Pentagon: Islamic State has lost its safe haven in Sirte, Libya," *The Long*

- War Journal*, December 7, 2016,
<https://www.longwarjournal.org/archives/2016/12/pentagon-islamic-state-has-lost-its-safe-haven-in-sirte-libya.php>
- Xinhua, "Iraqi PM declares full liberation of eastern side of Mosul," *Xinhua News*, January 24, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-01/25/c_136010100.htm
- John Bacon, "Iraqi forces have fully retaken Mosul, U.S.-backed coalition confirms," USA Today, July 10, 2017,
<https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/07/10/iraqi-forces-have-retaken-mosul-u-s-backed-coalition-confirms/465022001/>
- Hamdi Alkhshali, "Iraqi forces retake last ISIS-held town," CNN, November 17, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/11/17/middleeast/iraq-isis-rawa/index.html>
- Ellen Francis, "U.S.-Backed Syria Militias Say Tabqa, Dam Captured From Islamic State," Reuters, May 10, 2017,
<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-tabqa/u-s-backed-syria-militias-say-tabqa-dam-captured-from-islamic-state-idUSKBN1862E4>
- Hilary Clarke, Nick Paton Walsh, Eliza Mackintosh and Ghazi Balkiz, "ISIS Defeated in Raqqa as 'Major Military Operations' Declared Over," CNN, October 18, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/10/17/middleeast/raqqa-isis-syria/index.html>
- Hamdi Alkhshali, Frederik Pleitgen and Laura Smith-Spark, "ISIS ousted from last major city in Syria, state media reports," CNN, November 3, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/11/03/middleeast/syria-isis-deir-ezzor/index.html>
- Adam Withnall, "Iraq crisis: Isis declares its territories a new Islamic state with 'restoration of caliphate' in Middle East," *Independent*, June 30, 2014, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-declares-new-islamic-state-in-middle-east-with-abu-bakr-al-baghdadi-as-emir-removing-iraq-and-9571374.html>;
- Jessica Elgot, "ISIS Head Abu Bakr al-Baghdadi Warns 'We Will Conquer Rome'," *HuffPost News*, July 2, 2017, http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/07/02/rome-conquer-islam_n_5550646.html
- Nadine Awadalla and Eric Knecht, "Islamic State's Baghdadi, in undated audio, urges militants to keep fighting," Reuters, September 28, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-baghdadi/islamic-states-baghdadi-in-undated-audio-urges-militants-to-keep-fighting-idUSKCN1C32C4>
- לדוגמה, פיגוע ההתאבדות שבוצע באלכסנדריה ב־9 באפריל ובו נהרגו 11 בני אדם וכ־70 נפצעו.
- AFP, "Egypt says second church suicide bomber identified," *Yahoo!*, April 13, 2017, <https://www.yahoo.com/news/egypt-says-second-church-suicide-bomber-identified-192130808.html>
- לדוגמה, פיגוע התאבדות שבוצע ב־7 ביולי באלבארט' שבסיני ובו נהרגו 26 ונפצעו 26 אחרים.
- AFP, "Suicide Car Bombers Target Egypt Checkpoint in Sinai," *Daily Mail*, July 7, 2017, <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-4674304/Suicide-car-bombers-target-Egypt-checkpoint-Sinai.html>
- לדוגמה, בפיגוע התאבדות בעדן 6 נהרגו ו־14 בני אדם נפצעו כאשר מחבל פוצץ את רכבו בסמוך לאנשי ביטחון.

- Ahmed Al-Haj and the Associated Press, "Islamic State Claims Suicide Attack in Yemen; 6 Killed," ABC News, November 14, 2017, <http://abcnews.go.com/International/wireStory/witnesses-suicide-bomber-attacks-security-southern-yemen-51132005> [הקישור מוביל לאתר של ABC ולא לכתבה המסוימת]
- 16 לדוגמה, ב־7 ביוני התרחשה התקפת טרור משולבת ירי, התבצרות ומתאבדים על שני יעדים סמליים בטהראן: בניין הפרלמנט האיראני ומאוזולאום האייתולה חומייני. 12 בני אדם נהרגו ו־42 נוספים נפצעו.
- Shirzad Bozorgmehr and Angela Dewan, "Iran's Revolutionary Guards Blame Saudis for Tehran Attacks," CNN, July 27, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/06/07/middleeast/iran-parliament-shooting/index.html>
- Alex Vatanka, "Iran's Islamic State Problem Isn't Going Away," *Foreign Policy*, June 19, 2017, https://foreignpolicy.com/2017/06/19/irans-islamic-state-problem-isnt-going-away/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=New%20Campaign&utm_term=%2AEditors%20Picks
- 17 לדוגמה, ב־20 באוקטובר, בפיגוע התאבדות כפול בעיר כאבול בשני מסגדים שיעים, נהרגו 63 ו־55 בני אדם נפצעו.
- Will Worley, "Kabul Attack: Isis Claims Responsibility For Shia Mosque Suicide Bombing Killing At Least 30 in Afghan Capital," *Independent*, October 20, 2017, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/kabul-attack-latest-update-shia-mosque-suicide-bomb-kills-death-afghanistan-capital-prayers-a8011466.html>
- AFP, "Nearly 60 Said Killed In Two Suicide Attacks On Afghan Mosques," *The Times Of Israel*, October 20, 2017, <https://www.timesofisrael.com/nearly-60-said-killed-in-two-suicide-attacks-on-afghan-mosques/>
- 18 לדוגמה, ב־24 במאי ביצעו שני מחבלים מ'המדינה האסלאמית' פיגוע התאבדות במסוף אוטובוסים בעיר ג'קרטה, 3 נהרגו ושבעה בני אדם נוספים נפצעו.
- Agustinus Beo Da Costa and Gayatri Suroyo, "Indonesian Police Launch Raid as Jakarta Attacks Linked to Islamic State," Reuters, May 24, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-indonesia-blast/indonesian-police-launch-raid-as-jakarta-attacks-linked-to-islamic-state-idUSKBN18K25E>
- 19 בחודש מאי השתלטה על העיר מאראווי קואליציה של ארגוני טרור בהנהגת איסון הפילון, האמיר של 'המדינה האסלאמית' במרחב, דבר שהוביל למערכה צבאית למיגורם. ב־23 באוקטובר שוחררה העיר לאחר קרבות דמים שהובילו למותם של למעלה מ־1,000 בני אדם, מהם 165 אנשי רשויות הביטחון הפיליפיניות.
- AFP and Rappler.com, "Marawi Combat Operations Over – Lorenzana," Rappler.com, October 23, 2017, <https://www.rappler.com/nation/186125-combat-operations-marawi-over-lorenzana>
- Joseph Hincks, "Uighur Militants Reportedly Threaten China in ISIS Video," *Time*, March 1, 2017, <http://time.com/4686836/isis-video-china-uighur/>
- 21 לדוגמה, ב־7 ביוני ערך הארגון מתקפה נרחבת בעיר מאידוגורי בירת מחוז בורנו, שכללה ארבעה מתאבדים וירי תותחי נ"מ, 18 בני אדם נהרגו ו־24 נוספים נפצעו.

- Abdulkareem Haruna, "Nigeria: Many Killed As Boko Haram Execute Coordinated Attacks On Maiduguri," *AllAfrica*, June 8, 2017. <http://allafrica.com/stories/201706080336.html>
- Kayode Idowu, "Osinbajo Visits Maiduguri As Multiple Bombings Kill 18," *The Punch Newspaper*, June 9, 2017, <http://punchng.com/osinbajo-visits-maiduguri-as-multiple-bombings-kill-18/>
- "Nigeria's Boko Haram pledges allegiance to Islamic State," BBC News, March 7, 2015, 22 <http://www.bbc.com/news/world-africa-31784538>
- לדוגמה, ב־20 באפריל עצרה מכוניתו של מחבל בסמוך לרכב משטרה בשאנו אליזה ונפתחה אש 23 לעבר כוח המשטרה, שוטר אחד נהרג ושלושה נוספים נפצעו. ב־9 באוגוסט נפצעו שלושה חיילים בפיגוע דריסה בפרז, ובתאריך 1 באוקטובר מהגר תוניסאי דקר למוות שתי נשים מחוץ לתחנת רכבת בעיר מרסיי, ותקף חיילים נוספים.
- "Paris Champs Elysees attack gunman named as Karim Cheurfi," BBC News, 21 April 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-39671542>
- Richard Lough, Benoit Tessier, "Car rams into soldiers in Paris suburb, suspect arrested after manhunt," Reuters, August 9, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-europe-attacks-france/car-rams-into-soldiers-in-paris-suburb-suspect-arrested-after-manhunt-idUSKBN1AP0OS>
- Julian Robinson, "Knifeman Who Shouted 'Allahu Akbar' Before Murdering a 'Brilliant Student' and Her Cousin in Marseille is Named as a 29-year-old Tunisian Illegal Immigrant," *Daily Mail*, 3 October, 2017, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4943330/Marseille-knifeman-named-29-year-old-Tunisian.html>
- לדוגמה, ב־22 במאי פוצץ עצמו מתאבד בכניסה לאולם הופעות במנצ'סטר, 22 נהרגו ונפצעו כ־160 24 בני אדם. הפיגוע בוצע בהפעלה ישירה של מטה 'המדינה האסלאמית' בלוב, וב־3 ביוני שלושה מחבלים ביצעו פיגוע דריסה ודקירה בלונדון, שבמהלכו נהרגו שבעה ונפצעו 48 בני אדם.
- Jack Moore, "manchester attack: bomber 'received permission' from isis in syria and recruiter in dallas", *Newsweek*, 14 August, 2017, <http://www.newsweek.com/manchester-attack-bomber-received-permission-isis-syria-recruiter-dallas-65030>
- Harriet Alexander, "London Bridge attack – everything we know," *Telegraph*, June 6, 2017, <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/06/03/london-bridge-everything-know-far>
- Mark Hodge, Neal Baker and Emma Lake, "seconds from slaughter London Bridge Attack – ISIS Claims Responsibility for Borough Market terror as video shows Jihadis Stalking Pubs Searching For Victims," *The Sun*, June 7, 2017, <https://www.thesun.co.uk/news/3717339/london-bridge-attack-victims-terrorists-isis/>
- לדוגמה, ב־17 באוגוסט ביצעו פעילי תא מקומי פיגוע דריסה וירי והרגו 14 בני אדם בברצלונה. 25 התקפה זו בוצעה לאחר תאונת עבודה שהתרחשה בדירת מסתור ב־Alcanar ובה התפוצצו חומרי הנפץ שלהם. הדבר מנע את מימוש כוונתם לבצע התקפה משולבת במדרחוב, בכניסיה ובנמל.
- "Barcelona and Cambrils Attacks: What We Know So Far," BBC News, 21 August, 2017, <http://www.bbc.com/news/world-europe-40964242>
- המרכז למורשת המודיעין – מל"מ, "פיגועי הדריסה בספרד: תמונת מצב (עדכנית לצהרי ה־20 באוגוסט 2017)", מרכז המידע למודיעין ולטרור על שם אלוף מאיר עמית, 20 באוגוסט 2017.

- <http://www.terrorism-info.org.il/he/%D7%A4%D7%99%D7%92%D7%95%D7%A2%D7%99-%D7%94%D7%93%D7%A8%D7%99%D7%A1%D7%94-%D7%91%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%93-%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%A0%D7%AA-%D7%9E%D7%A6%D7%91-%D7%A2%D7%93%D7%9B%D7%A0%D7%99%D7%AA-%D7%9C/>
- 26 ב-7 באפריל אירע פיגוע דריסה באמצעות משאית במרכז קניות, ארבעה נהרגו ו-15 נוספים נפצעו. Lauren Said-Moorhouse and Bryony Jones, "Dazed but defiant, Stockholm unites after attack," CNN News, April 8, 2017, <http://edition.cnn.com/2017/04/08/europe/sweden-truck-attack-aftermath/>
- 27 ב-18 באוגוסט בוצע פיגוע דקירה שבמהלכו נהרגו שתי נשים ושמונה נוספים נפצעו, הדוקר נורה ונעצר. Nicola Harley, "Finland 'Terror' Attack: Briton Stabbed Four Times 'Trying to Save' Women Targeted in Attack Which Left Two Dead," *The Telegraph*, August 19, 2017, <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/08/19/finnish-knifeman-moroccan-say-police/>
- 28 ב-31 באוקטובר ביצע תושב ארצות הברית ממוצא אוזבקי פיגוע דריסה שגבה חיי שמונה ופצע 11 בני אדם. הדורס טען שפעל מתוך הזדהות עם רעיונות 'המדינה האסלאמית', שאף קיבלה אחריות לפיגוע. Jim Hoffer, "New York City rampage: What we know about the suspect," ABC Eye Witness News, October 31, 2017, <http://abc7chicago.com/new-york-city-rampage-what-we-know-about-the-suspect/2589184/> Jose A. DelReal and Corey Kilgannon, "Mangled School Bus, Bodies Everywhere in Manhattan; 'It Was Surreal,'" *The New York Times*, October 31, 2017. https://www.nytimes.com/2017/10/31/nyregion/nyc-scene-terror-attack-truck-witnesses.html?_r=0
- Benjamin Mueller, William K. Rashbaum and Al Baker, "Terror Attack Kills 8 and Injures 11 in Manhattan," *The New York Times*, October 31, 2017, <https://www.nytimes.com/2017/10/31/nyregion/police-shooting-lower-manhattan.html>
- 29 בחודש יולי סוכלה מזימה להפיל מטוס של חברת תעופה אוסטרלית באמצעות מטען חבלה שהוברר מסוריה דרך טורקיה למדינה, וכן פיגוע טרור כימי במתחם ציבורי בעדיפות לתחבורה הציבורית. המזימה נרקמה ונוהלה על ידי פעיל מנגנון פיגועי חו"ל של 'המדינה האסלאמית' בסוריה, שהפעיל את אחיו באוסטרליה וסייענים נוספים לשם ביצוע הפיגועים. Rachel Olding and David Wroe, "Men Arrested Over Sydney Plane Bomb Plot Had Links to Syria," *The Sydney Morning Herald*, August 1, 2017, <http://www.smh.com.au/nsw/men-arrested-over-sydney-plane-bomb-plot-have-links-to-aviation-industry-20170731-gxm2cd.html>
- Staff writer and Associated Press, "Lebanon foiled suicide bomb attack on Australia-Abu Dhabi flight: minister," News.com.au, August 22, 2017, <http://www.news.com.au/travel/travel-updates/incidents/lebanon-foiled-suicide-bomb-attack-on-australiaabu-dhabi-flight-minister/news-story/d5636ace09574470003a8ad7d902679>
- 30 Counter Extremism Project, "Vehicle Terror Attack in Lower Manhattan – Threat of ISIS-inspired terrorism remains high," Counter Extremism Project, October 31, 2017, <https://www.counterextremism.com/press/vehicle-terror-attack-lower-manhattan>

- Bruce Hoffman, "The Evolving Terrorist Threat and CT Options for the Trump Administration," 31
from: "How al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and the Islamic State" (edited by Aaron
Y. Zelin), The Washington Institute for Near East Policy. *Policy Focus* 153, June 2017,
[http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/how-al-qaeda-survived-drones-](http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/how-al-qaeda-survived-drones-uprisings-and-the-islamic-state)
[uprisings-and-the-islamic-state](http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/how-al-qaeda-survived-drones-uprisings-and-the-islamic-state)
- Thomas Joscelyn, "Hamza bin Laden offers 'advice for martyrdom seekers in the West'," 32
The Long War Journal, May 13, 2017,
[https://www.longwarjournal.org/archives/2017/05/hamza-bin-laden-offers-advice-for-](https://www.longwarjournal.org/archives/2017/05/hamza-bin-laden-offers-advice-for-martyrdom-seekers-in-the-west.php)
[martyrdom-seekers-in-the-west.php](https://www.longwarjournal.org/archives/2017/05/hamza-bin-laden-offers-advice-for-martyrdom-seekers-in-the-west.php)
- Dr. Ayman al-Zawāhirī, "Carrying the Weapon of the Martyr, Episode 6: The Giant That Did
Not Bend ... 'Umar 'Abd al-Rahman", *Jihadology*, November 17, 2017,
[http://jihadology.net/2017/11/17/new-video-message-from-al-qaidahs-dr-ayman-al-](http://jihadology.net/2017/11/17/new-video-message-from-al-qaidahs-dr-ayman-al-%E1%BA%93awahiri-carrying-the-weapon-of-the-martyr-episode-6-the-giant-that-did-not-bend-umar-abd-al-ra%E1%B8%A5man/)
[not-bend-umar-abd-al-ra%E1%B8%A5man/](http://jihadology.net/2017/11/17/new-video-message-from-al-qaidahs-dr-ayman-al-%E1%BA%93awahiri-carrying-the-weapon-of-the-martyr-episode-6-the-giant-that-did-not-bend-umar-abd-al-ra%E1%B8%A5man/)
- Colin P. Clarke, "Al Qaeda in Syria Can Change Its Name, but Not Its Stripes," RAND 33
Corporation, March 23, 2017,
[https://www.rand.org/blog/2017/03/al-qaeda-in-syria-can-change-its-name-but-not-its-stripes.](https://www.rand.org/blog/2017/03/al-qaeda-in-syria-can-change-its-name-but-not-its-stripes.html)
[html](https://www.rand.org/blog/2017/03/al-qaeda-in-syria-can-change-its-name-but-not-its-stripes.html)
- Cole Bunzel, "Diluting Jihad: Tahrir al-Sham and the Concerns of Abu Muhammad al- 34
Maqdisi," *Jihadica – Documenting the Global Jihad*, March 29, 2017,
<http://www.jihadica.com/diluting-jihad/>
- Maher Farrukh, "Al Qaeda's Base in Yemen," *Critical Threats Project*, June 20, 2017, 35
<https://www.criticalthreats.org/analysis/al-qaedas-base-in-yemen>
- פיגועי ההתאבדות של הארגון ב־2017 גרמו לכ־570 הרוגים ולכ־547 פצועים [אין מספר מדויק?], 36
הבולט והקטלני מביניהם בוצע ב־14 באוקטובר במוגדישו, בסומליה, ובו נהרגו 358 בני אדם
ו־300 נוספים נפצעו.
- Hussein Mohamed, Eric Schmitt and Mohamed Ibrahim, "Mogadishu Truck Bombings Are
Deadliest Attack in Decades," *The New York Times*, October 15, 2017,
<https://www.nytimes.com/2017/10/15/world/africa/somalia-bombing-mogadishu.html>
- The National, "Mogadishu truck bomb: Blast in Somali capital kills at least 20," *The National*, 37
October 14, 2017,
[https://www.thenational.ae/world/africa/mogadishu-truck-bomb-blast-in-somali-capital-](https://www.thenational.ae/world/africa/mogadishu-truck-bomb-blast-in-somali-capital-kills-at-least-20-1.667173)
[kills-at-least-20-1.667173](https://www.thenational.ae/world/africa/mogadishu-truck-bomb-blast-in-somali-capital-kills-at-least-20-1.667173)
- James R. Clapper, "Statement for the Record: Worldwide Threat Assessment of the U.S. 37
Intelligence Community," Senate Armed Services Committee, February 9, 2016, pp. 4-6,
https://www.dni.gov/files/documents/SASC_Unclassified_2016_ATA_SFR_FINAL.pdf
- U.S. Department of State, "Country Reports on Terrorism 2015: Special Briefing by Justin
Siberell, Acting Coordinator for Counterterrorism," June 2, 2016,
<https://so.usmission.gov/country-reports-terrorism-2015/>